

Botkyrka kommun
medborgarcenter@botkyrka.se

2018-11-13
Dnr 400-2017:7324

Rektor Alf Solander vid Tumba gymnasium
alf.solander@botkyrka.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av gymnasieskolans
demokratiuppdrag vid Tumba gymnasium i Botkyrka
kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19 § skollagen (2010:800) genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans demokratiuppdrag. Syftet är att granska i vilken utsträckning gymnasieskolans demokratiarbete ger eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare. Granskningen fokuserar särskilt på det klassrumsnära arbetet med demokratiska förmågor som sker inom ramen för undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b.

De övergripande frågeställningarna är:

1. I vilken utsträckning ger undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b eleverna de förmågor som de behöver för att kunna verka som aktiva ansvarstagande medborgare?
 - a. I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?
 - b. I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?
2. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?
3. I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att möta pojkars och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Granskningen genomförs i 24 skolenheter, som utifrån program och region, slumpvis valts ut. I urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. I urvalet har hänsyn tagits till studieförberedande program och yrkesprogram samt en spridning inom tre av myndighetens regionindelningar (Göteborg, Stockholm och Umeå). Tumba gymnasium, i Botkyrka kommun med Botkyrka kommun som huvudman ingår i denna granskning. Vid skolan har restaurang- och livsmedelsprogrammet valts ut som exempel på hur undervisningen genomförs.

Skolinspektionen besökte Tumba gymnasium den 10-11 september 2018. Besöket genomfördes av utredarna Robert Östberg och Magnus Ledman. Intervjuer med rektorn, den undervisande läraren i Samhällskunskap 1a1 vid restaurang- och livsmedelsprogrammet och elever vid programmet samt en lektionsobservation har genomförts. Vid tiden för granskningsbesöket hade kursen nyligen inletts, varför bedömningen i vissa delar baseras på lärarens planering för den fortsatta undervisningen.

Vid Tumba gymnasium, med Botkyrka kommun som huvudman, går 1270 elever. En av skolans samhällskunskapslärare undervisar i kursen Samhällskunskap 1a1 som genomförs vid restaurang- och livsmedelsprogrammet årskurs 2. Samhällskunskapsläraren vid restaurang- och livsmedelsprogrammet ingår i ämneslaget för samhällskunskap.

I detta beslut ger Skolinspektionen sin bedömning av det granskade området.

När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport.

Skolinspektionens bedömning

Tumba gymnasium, i Botkyrka kommun, har ett väl fungerande arbete för att ge eleverna en undervisning som ger dem möjlighet att utveckla de förmågor som behövs för att verka som ansvarstagande medborgare. Eleverna får i hög utsträckning möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Läraren presenterar i hög utsträckning olika värderingar, uppfattningar och problemställningar för eleverna, så att de ges möjlighet att utveckla en förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Samtidigt som läraren i hög utsträckning ger eleverna utrymme att diskutera kontroversiella frågor inom ramen för undervisningen, klargör läraren vårt samhälles demokratiska värderingar. Vidare är det Skolinspektionens bedömning att läraren såväl bedriver en undervisning som stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt, som att läraren bedriver en undervisning som präglas av demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionen bedömer även att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för genomförandet av demokratiuppdraget genom att i sitt beslutsfattande beakta faktorer som kan påverka elevernas förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor.

Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn och läraren gemensamt och var för sig såväl planerar som följer upp samt analyserar skolenhetens genomförande av demokratiuppdraget inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. Läraren känner även i hög utsträckning till och beaktar elevernas behov, förutsättningar, förkunskaper och intressen vid såväl planerandet som genomförandet av undervisningen.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att undervisningen i samhällskunskap 1a1 vid Tumba gymnasium gör det möjligt för eleverna att utveckla demokratiska förmågor. Skolinspektionen kan se en rad goda exempel på detta. Läraren planerar och genomför en varierad undervisning, där läraren såväl integrerar praktiska övningar som att hon tar hänsyn till elevernas intressen och behov.

Bedömning av fråga 1a: I vilken utsträckning ges eleverna möjlighet till samtal, diskussion och argumentation i syfte att stimulera förståelse och värna demokratiska förhållningssätt?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning ges möjlighet att samtala, diskutera och argumentera med varandra under ordnade former. Det råder en ömsesidig tolerans mellan eleverna samtidigt som de tillåts att uttrycka sina åsikter. Läraren ser i hög utsträckning till att presentera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar i syfte att eleverna ska utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren ger även i hög utsträckning utrymme för kontroversiella frågor i undervisningen. Vidare klargör läraren i hög utsträckning vårt samhälles demokratiska värderingar och utformar undervisningen så att den stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt.

Skolinspektionens intervjuer, observationer och skriftligt underlag visar att eleverna under ordnade former ges möjlighet att diskutera med varandra samt att det råder en ömsesidig respekt i samtalen. Läraren berättar vid intervju att eleverna inom ramen för undervisningen diskuterar under varje lektion. Läraren uppger att diskussionerna i allmänhet har handlat om politik och i synnerhet om det nyss genomförda riksdagsvalet. Eleverna har även

diskuterat frågor relaterade till demokrati, som till exempel de mänskliga rättigheterna samt dagsaktuella frågor kopplade till sexualbrott, narkotika och kriminalitet. Läraren berättar vidare att den klass som omfattas av granskningen är relativt liten varpå diskussionerna ofta hålls i helklass. Läraren uppger emellertid att eleverna även får tillfällen att samtala med varandra i par. Läraren säger att eleverna brukar behöva lite tid att sätta sig in i ämnet innan de kan börja diskutera på allvar. Vidare påminner hon kontinuerligt eleverna om att vara källkritiska. Eleverna berättar vid intervjuer att de upplever att de ofta diskuterar under lektionstid och att diskussionerna hittills kommit att handla mycket om politik och om demokrati. Eleverna berättar vidare att det oftast är läraren som initierar en fråga eller ett tema som de sedan samtalar kring gemensamt. Detta bekräftas av Skolinspektionens lektionsobservation där läraren vid ett flertal tillfällen ställer frågor till eleverna och initierar gruppen till diskussion. Läraren frågar till exempel eleverna i vilken grad de tror att de påverkades av sociala medier i samband med att de bestämde vilket parti de skulle rösta på i skolvalet. Läraren introducerade även en helgruppsdiskussion kring så kallad lönedumpning inom restaurangbranschen. Läraren berättar att eleverna får uttrycka sina åsikter i samband med att de diskuterar och att hon tillämpar ett tillåtande diskussionsklimat, där hon hellre tar en diskussion med eleverna än förbjuder enskilda åsikter. Läraren berättar vidare att det för henne är viktigt att förhålla sig objektiv och neutral samt att inte ge uttryck för egna åsikter i samband med diskussioner. Såväl flickorna som pojkarna bekräftar vid de respektive intervjuerna att de upplever att de kan uttrycka sina åsikter, även när de skiljer sig åt. Eleverna säger att stämningen i klassen är lugn när de diskuterar. Även läraren uppger att det råder en lugn stämning i klassen, där elevernas samtal präglas av en ömsesidig tolerans och respekt, samt att de lyssnar till varandras argument.

Av intervjuer och skriftligt underlag framgår att läraren presenterar olika värderingar, uppfattningar och problemställningar i syfte att eleverna ska utveckla förståelse för såväl olika som andras perspektiv. Läraren berättar vid intervju att hon bland annat presenterat olika värderingar, uppfattningar och problemställningar i samband med momentet där de gick igenom de politiska ideologierna. Läraren berättar vidare att eleverna efter hennes genomgångar delades in i grupper med uppgift att granska de olika ideologierna och därefter diskutera vilka för- och nackdelar de kunde se med dessa. Denna övning, uppger läraren, syftar även till att eleverna ska förstå olika perspektiv. Läraren berättar vidare om ett annat exempel där eleverna tränades till att förstå såväl olika som andras perspektiv. Läraren visade eleverna en affisch från Vänsterpartiet med texten "Välfärden är inte till salu". Därefter initierade läraren en diskussion bland eleverna där hon ställde andra perspektiv i relation till affischens budskap, till exempel att priset för en välfärdstjänst skulle bli lägre om det fanns fler aktörer på marknaden. Såväl flickorna som pojkarna bekräftar att läraren inom ramen för momentet som handlade om de politiska ideologierna presenterade olika värderingar, uppfattningar och problemställningar. Eleverna säger att de i samband med riksdagsvalet även diskuterade om de olika politiska partierna tillsammans med läraren.

Vid intervjuer och vid lektionsobservationen framkommer att eleverna ges utrymme att diskutera frågor som kan upplevas kontroversiella i den aktuella klassen. Såväl flickorna som pojkarna berättar att frågor om jämställdhet och feminism har lett till denna typ av diskussion i klassen. Läraren berättar att hon vid varje lektion introducerar någon diskussionsfråga som kan tänkas vara av kontroversiell karaktär och leda till diskussion i gruppen. Läraren berättar vidare att hon brukar koppla dessa diskussionsfrågor till

elevernas intressen och till deras framtida arbetsmarknad, det vill säga restaurangbranschen. Ett exempel på en sådan situation, fortsätter läraren, var när eleverna diskuterade att kravet på livsmedelshygien påverkar priset på en vara. Av Skolinspektionens observation framgår ett annat exempel då läraren ger eleverna utrymme att diskutera en kontroversiell fråga. Läraren presenterar under lektionen ett dilemma som går ut på att det råder kockbrist i Sverige och lanserar därefter ett antal förslag till lösningar för att fler ska kunna rekryteras. Läraren föreslår att branschen skulle kunna anställa kockar från andra länder med för dem höga löner, men som samtidigt är lägre än de som erbjuds på den svenska arbetsmarknaden. Efter att eleverna diskuterat förslaget vänder läraren på exemplet och föreslår att de utländska kockarna ska lockas till den svenska restaurangbranschen med högre löner än den inhemska arbetskraften och dessutom få sin bostad betald. Lärarens olika förslag leder till diskussion i gruppen. Några elever menar att det skulle vara orättvist att vissa skulle få förmåner som andra inte skulle få, andra pekar på att kockbrist skulle påverka priset för gästerna.

Det framgår av intervjuer och skriftligt underlag att läraren klargör samhällets demokratiska värderingar samt genom sin undervisning stimulerar eleverna att omfatta ett demokratiskt förhållningssätt. Läraren berättar vid intervju att hon tydliggör för eleverna vad det innebär att vara demokratisk främst genom att behandla alla elever med respekt och genom att förmedla att klassrummet tillhör alla. Läraren berättar vidare att hon som lärare, men även som ledare i klassrummet, arbetar för att det ska vara ordning och reda på lektionerna. Det kan bland annat handla om att alla elever ska ges möjlighet att komma till tals. Vid Skolinspektionens observation framgår att läraren kontinuerligt fördelar ordet under diskussionerna. Läraren inkluderar även de mer tysta eleverna genom att vid ett antal tillfällen ställa riktade frågor till dessa. Läraren uppger att i de fall där det uppstår konflikter beror hennes agerande på konfliktens karaktär. I de fall en konflikt håller på att gå överstyr uppger läraren att det är viktigt att vara ledare och avbryta. Läraren berättar vidare att hon tidigt tydliggör för eleverna att det finns vissa regler, som till exempel att de ska lyssna på och respektera varandra. Eleverna berättar vid respektive intervjuer att de upplever läraren som rättvis. De uppger också att läraren berättat för dem vad demokrati är samt vad det innebär att vara demokratisk. Eleverna säger att det ännu inte har uppstått några konflikter i klassen, men att de tror att läraren skulle agera om något skulle inträffa. Rektorn berättar att skolan arbetat fram en policy, den så kallade TG-policyn, vilken utgör ett centralt dokument vid skolan. Rektorn berättar vidare att en grundpelare i policyn är att alla elever har rätt att vara sig själva, vilket rektorn säger i allra högsta grad handlar om det demokratiska förhållningssättet.

Bedömning av fråga 1b: I vilken utsträckning övas eleverna i demokratiska beslutsprocesser?

Skolinspektionen bedömer att eleverna i hög utsträckning, inom ramen för samhällskunskap 1a1, får en undervisning som utvecklar deras praktiska förmåga att delta i demokratiska beslutsprocesser. Detta såväl när det kommer till att bereda och argumentera för en fråga inför ett beslut, som när det gäller att praktiskt öva sig i olika mötesformer och röstningsförfaranden samt analysera konsekvenserna av dessa. Vidare bedömer Skolinspektionen att undervisningen i hög utsträckning bedrivs i demokratiska arbetsformer.

Skolinspektionens intervjuer och observationer samt skriftligt underlag från skolan visar att eleverna, inom ramen för undervisningen i samhällskunskap 1a1 får möjlighet att praktiskt öva sig i olika demokratiska beslutsprocesser. Läraren uppger att de hittills fått göra det i samband med skolvalet. Läraren berättar att hon under momentet *Konfliktanalys* kommer att genomföra ett FN-rollspel där eleverna såväl kommer att få träna på att bereda och argumentera för ett förslag till beslut som praktiskt träna på olika mötesformer. Eleverna kommer även i samband med rollspelet att få genomföra omröstningar. Läraren berättar vidare att momentet kommer att inledas med en genomgång av de mänskliga rättigheterna. Därefter kommer eleverna läsa en text och se filmen *Hotell Rwanda*. Efter att de sett filmen kommer läraren tillsammans med eleverna att göra en analys av konflikten som ägde rum i Rwanda. Läraren fortsätter att berätta att eleverna sedan i grupper får välja konflikter och kring dessa göra egna konfliktanalyser. Inom ramen för sina konfliktanalyser ska eleverna enas om lösningar av konflikten samt argumentera för dessa. Läraren berättar vidare att de därefter genomför ett FN-rollspel i vilket läraren är ordförande och eleverna delegater. I rollspelet får eleverna diskutera och argumentera för, samt rösta om sina förslag till lösningar av de olika konflikterna. Läraren berättar därefter om ett annat rollspel som eleverna genomför under avsnittet som handlar om privatekonomi. Uppgiften går ut på att eleverna ska köpa en lägenhet. Förutom att de ska göra en boendekalkyl och jämföra skillnaden mellan två kommuner med olika skattesatser, ska de även undersöka den aktuella bostadsrättsföreningen. I undersökningen av bostadsrättsföreningen ska eleverna bland annat gå igenom årsredovisningen samt granska föreningens stadgar, detta i syfte att öva på hur en förening fungerar.

Av Skolinspektionens intervjuer, observationer av undervisningen samt av inskickat underlag framkommer att undervisningen bedrivs i demokratiska arbetsformer. Läraren berättar vid intervju att hon ger eleverna möjlighet till ett reellt inflytande främst i samband med att hon låter dem vara med och planera undervisningen. Läraren berättar vidare att hon kontinuerligt ger eleverna möjlighet att påverka, vilket även framgår av Skolinspektionens observation där läraren låter eleverna rösta om när de ska ha rast. Läraren berättar vidare att hon har haft ett enskilt samtal med varje elev och att hon använder den informationen i samband med att hon planerar undervisningen. Läraren säger att hon i sitt agerande förmedlar ett demokratiskt förhållningssätt genom att behandla alla elever med respekt och att poängtera att klassrummet tillhör alla, men även genom att ge alla elever utrymme att komma till tals. Eleverna berättar att de upplever att läraren ofta ger dem inflytande, till exempel över när det ska vara rast och vilken film de ska se. Rektorn berättar att elevernas möjlighet till inflytande och elevdemokrati är en central fråga på skolan. Rektorn berättar vidare att det förverkligas i allt från att det finns en process för hur eleverna ska kunna följa sin kunskapsutveckling, till att skolan har byggt en organisatorisk struktur som främjar elevernas demokratiskt inflytande. Rektorn berättar att eleverna uttrycker sina åsikter och att detta är något som uppmuntras på skolan och är en del av deras värdegrund. Rektorn berättar vidare att skolan arbetat aktivt med att skapa ett klassrumsklimat där eleverna respekterar varandras talutrymme, perspektiv och värderingar. Rektorn säger att han är imponerad över hur lärarna vid skolan arbetar med att fördela talutrymmet vid lektionerna och hur de varierar undervisningen för att alla elever ska göras delaktiga. Rektorn uppger att det formella elevinflytandet, exempelvis elevråd, tidigare fungerade dåligt vid skolan och att de därför för tre år sedan startade vad de kallar sektors-elevråd. Rektorn berättar vidare att

varje klass representeras av minst två elever och att de en gång per termin håller sektorskongress. Vid dessa deltar runt 60 till 70 elever, rektor och lärare.

Bedömning av fråga 2 och 3: I vilken utsträckning arbetar rektor och lärare för att ge alla elever goda förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor, samt för att möta pojkar och flickors olika förutsättningar kopplade till demokratiska förmågor inom undervisningen i Samhällskunskap 1a1/1b?

Skolinspektionen bedömer att rektorn och lärarna samverkar inom ramen för skolans systematiska kvalitetsarbete. De såväl planerar undervisningen som följer upp och analyserar vilka resultat skolenheten når vad gäller alla elevers, tillika pojkars som flickors, möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Skolinspektionen bedömer vidare att rektorn i hög utsträckning skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget genom att avsätta lämpliga resurser och i sitt beslutsfattande i övrigt beakta faktorer som påverkar de aktuella elevernas lärande, såväl utifrån kön som migrationsbakgrund och socioekonomi. Läraren har även givits möjligheter att genomgå kompetensutvecklingsinsatser relevanta för genomförandet av demokratiuppdraget. Läraren utgår i hög utsträckning från alla elevers, såväl enskilda pojkar som flickors, behov i både planerande och genomförande av undervisningen.

Skolinspektionens intervjuer och skriftligt underlag från skolan visar att rektorn och lärarna samverkar i syfte att planera undervisningen så att eleverna ges möjlighet att utveckla demokratiska förmågor. Rektorn berättar att undervisningen planeras såväl av de enskilda lärarna som i de ämnesgrupper där lärarna ingår. Vad beträffar samhällskunskap 1a1 planeras således undervisningen av läraren och av ämneslaget för samhällskunskap. Rektorn berättar att det finns en biträdande rektor och en ämnesansvarig lärare kopplad till varje ämnesgrupp, vilka rektorn för regelbundna samtal med. Rektorn fortsätter att berätta att skolan i år satsar på ämnesutveckling, vilket för samhällskunskapsämnet innebär att deras ämnesgrupp fått extra tid till sitt gemensamma arbete. Läraren berättar att samhällskunskapslärarna i sin ämnesgrupp ofta diskuterar hur de ska utveckla genomförandet av demokratiuppdraget. Läraren uppger att rektor och biträdande rektor har varit med i dessa diskussioner. Utöver planering av undervisning och ämnesutveckling planerar de även enskilda insatser med bäring på demokratiuppdraget. Samhällskunskapslärarna har till exempel varit delaktiga i genomförandet av skolvalet samt arrangerat en valdebatt.

Rektorn berättar vid intervju att han tillsammans med lärarna följer upp och analyserar i vilken utsträckning eleverna utvecklar demokratiska förmågor på ett antal olika sätt. Rektorn säger att uppföljningen av detta främst sker i ämnesgrupperna och där han har ett antal avstämningar med såväl de biträdande rektorerna som med de ämnesansvariga lärarna. Rektorn berättar vidare att han i samband med att han följer upp kunskapsresultaten, för bland annat kursen samhällskunskap 1a1, får information huruvida eleverna har tillägnat sig de demokratiska förmågor som framgår av kunskapskraven. Läraren berättar att demokratiuppdraget kontinuerligt följs upp i och med att skolans värdegrundsarbete är integrerat i skolans uppföljningar. Läraren berättar vidare att de där bland annat följer upp faktorer som elevernas delaktighet och inflytande. Av det skriftliga underlaget framgår att skolan varje läsår genomför elevenkäter i årskurs 1 och 2. Enkäten innehåller frågeställningar som gäller inflytande, värdegrund och psykosocial skolmiljö.

Förutom detta så följs elevernas åsikter angående utbildningen upp regelbundet på sektorsråd.

Vid intervju med rektorn, läraren samt av skriftligt underlag från skolan framkommer att rektorn skapar goda förutsättningar för demokratiuppdraget. Rektorn berättar att läraren har 45 timmars undervisningstid för kursen samhällskunskap 1a1 och att de i år lagt ut extra tid för ämnesutveckling. Av det skriftliga underlaget framgår det att skolan genomfört en kompetensutvecklingsinsats inom området källkritik. Rektorn berättar att han har en strategi vad beträffar kompetensutveckling som går ut på att främja ett kollegialt lärande och att insatserna därför ska inkludera så många lärare som möjligt. Rektorn uppger emellertid att det förekommer att enskilda samhällskunskapslärare genomgår individuella fortbildningsinsatser. Rektorn fortsätter att berätta att skolan just nu prioriterar kompetensutveckling inom ämnesutveckling och IKT. Läraren uppger att ämneslaget diskuterar kompetensutvecklingsinsatser och att de sedan tar med sig sina förslag till rektorn. Läraren berättar vidare att hon upplever att rektorn har en mycket positiv inställning till kompetensutveckling och ämnesutvecklande insatser. Rektorn uppger att han i sitt beslutsfattande beaktar genomförandet av demokratiuppdraget på en rad olika sätt. Rektorn säger att den så kallade TG-policyn är central vid skolan och att den har till syfte att skapa en skolkultur där alla är välkomna. Rektorn uppger även, vilket styrks av det skriftliga underlaget, att en förstelärare vid skolan fått uppdraget att driva demokratifrågor. Denne förstelärare ingår i ämnesgruppen för samhällskunskap, men har även till uppgift att driva enskilda insatser relevanta för demokratiuppdraget. Exempelvis så var försteläraren med och genomförde skolvalet samt att denne arbetat med att bjuda in politiker till skolan. Rektorn ger exempel på att före detta statsminister Fredrik Reinfeldt och utbildningsminister Helene Hellemark-Knutsson har besökt skolan och hållit tal för eleverna.

Av intervju med läraren och rektorn framgår att läraren vid planeringen av undervisningen inför kursens start skaffar sig kännedom om elevernas bakgrund och tänkbara behov, såväl när det rör socioekonomiska faktorer som när det handlar om elever med behov av stöd i olika former samt vad beträffar migrationsbakgrund och kön. Läraren berättar att hon har enskilda möten med varje elev där hon kartlägger varje enskild individs utmaningar och om det finns behov av stöd. Läraren berättar vidare att hon därefter planerar undervisningen så att den är anpassad för elevgruppens olika behov. Läraren berättar att det generellt finns större utmaningar för eleverna som valt ett yrkesprogram och berättar att det i den klass som ingår i granskningen finns elever med behov av olika typer av stöd. Läraren berättar vidare att hon därför arbetar med att variera undervisningen, att hon har tydliga regler och låter eleverna arbeta såväl enskilt som i grupp. Läraren fortsätter berätta att hon, för att få uppslag till undervisningen, är noga med att fånga upp vad eleverna själva är intresserade av. Läraren säger att det är viktigt att inte skynda för fort utan möta eleverna där de är. Rektorn bekräftar att i klassen som Skolinspektionen besökte kommer eleverna från helt olika skolor och med olika förutsättningar. Därför, uppger rektorn, handlar det mycket om att skapa en struktur, att arbeta med relationer och att ha ett demokratiskt förhållningssätt i undervisningen. Läraren berättar om ett antal exempel där hon anpassar sin undervisning i samband med dess genomförande. Läraren kan till exempel låta elever som upplevt krig slippa att skriva om sina upplevelser och ibland kan det för dessa elever handla om att inte släcka lampan när de tittar på film. Läraren berättar vidare att när det rör sig om elever som riskerar att hamna i kriminalitet brukar hon arbeta med att eleverna får ta ställning till olika värderingsfrågor i så kallade fyra hörns-övningar. Läraren berättar vidare att elever på

yrkesprogram tenderar att inte ha lika höga förväntningar på sig själva i teoretiska ämnen. Några elever uttrycker att de nöjer sig med ett E, säger läraren. Läraren berättar vidare att flickorna generellt är mer måna om sina betyg och därför anstränger sig mer. I det sammanhanget säger läraren att det är viktigt att ge en undervisning som stimulerar eleverna, bland annat genom att koppla den till deras intressen. I de fall elever sagt att de inte tänker rösta i ett val, säger läraren, att hon brukar fråga om de inte vill påverka i ämnen som ligger dem varmt om hjärtat, till exempel priset på busskort och studiestödet från CSN. Läraren berättar att en elev vid ett tillfälle inte tänkte rösta för att den inte tyckte om något parti. Läraren informerade då eleven om möjligheten att rösta blankt.

Av intervju med läraren och rektorn framgår att läraren i undervisningens genomförande tar hänsyn till de olikheter som kan finnas mellan pojkars och flickors förutsättningar att utveckla demokratiska förmågor. Läraren ger ett exempel från den klass som ingår i granskningen, där flickorna inte har några svårigheter att diskutera samtidigt som pojkarna är mer tysta. Läraren säger att hon genom att ställa riktade frågor till pojkarna och anpassa frågorna till deras intressen arbetar för att inkludera dem i diskussionerna. Såväl pojkarna som flickorna bekräftar lärarens utsaga i de respektive intervjuerna.

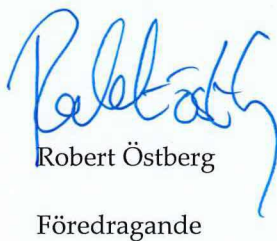
Uppföljning

Sammanfattningsvis har Skolinspektionens granskning inte visat annat än att det granskade området fungerar väl. Därmed avslutas kvalitetsgranskningen.

På Skolinspektionens vägnar

Joakim Blomberg
Enhetschef

Robert Östberg
Föredragande

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

www.skolinspektionen.se/demokrati

Bilaga: Författningsstöd

Rättslig reglering mm

Ett av gymnasieskolans viktiga uppdrag är att förmedla och förankra respekt för de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska därför utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet och solidaritet mellan människor. I utbildningen ska hänsyn tas till elevernas olika behov. Eleverna ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Utbildningen syftar också till att främja elevernas allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarskännande individer och medborgare. (Skollagen 2010:800: 1 kap. 4-5 §§). Gymnasieskolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk vardaglig handling. Eleverna ska också ges kunskaper och förutsättningar för att kunna delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv (Skolverket 2011: 11f). Läroplanen slår fast att det inte är tillräckligt att i undervisningen förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värden – undervisningen måste också bedrivas i demokratiska arbetsformer och utveckla elevernas förmåga och vilja att ta personligt ansvar och aktivt delta i samhällslivet (Skolverket 2011: 6).

Utbildningen i gymnasieskolan ska vara likvärdig och samtidigt anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter (Skolverket 2011:6).

Skollagens krav på systematiskt kvalitetsarbete innebär att huvudmän och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp verksamheten, analysera resultaten i förhållande till de nationella målen och utifrån det planera och utveckla utbildningen. Verksamhetens resultat behöver dessutom följas upp, analyseras och bedömas i förhållande till vad vetenskap och beprövad erfarenhet lyfter fram som betydelsefullt i genomförandet. Även vid planering och prioritering av utvecklingsinsatser är det viktigt att ta hänsyn till aktuell forskning. (Skolverket 2012:11). I en rad studier är sambanden mellan individfaktorer som social bakgrund, kön och etnicitet och utbildningsresultat väl belagda. Detta gäller framför allt hur olika aspekter av elevernas sociala bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå, kulturella kapital, etc.) påverkar deras skolresultat. Även i den internationella forskningen är socioekonomisk status (familjens inkomst, yrke och utbildning) kopplat till elevernas resultat (Skolverket 2009:31).

Av skollagen framgår att rektorn ska leda och samordna det pedagogiska arbetet och ha ett särskilt ansvar för att utbildningen utvecklas. Rektorn ska också besluta om sin enhets inre organisation och fatta sådana beslut som det av skollagen och andra författningar framgår att rektorn ska fatta. Det handlar bland annat om ansvaret för den övergripande organisationen av det pedagogiska arbetet och skolans kontakter med arbetslivet och det omgivande samhället (Skolverket 2013a:5). Det är viktigt att rektorn följer upp hur arbetssätt och metoder i undervisningen påverkar elevers lärande och utveckling. Utgångspunkten är de nationella mål och de områden som man har beslutat att fokusera i utvecklingsarbetet. Rektorn bör se till att verksamheten genomförs utifrån den gjorda planeringen (Skolverket 2012:28f).

I läroplanen betonas förståelse och medmänsklighet och att främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Alla som verkar i skolan ska alltid hävda de grundläggande värden som anges i skollag och läroplan och klart ta avstånd från det som strider däremot. Samtidigt ska skolan sträva efter saklighet och allsidighet och vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram (Skolverket 2011: 5f). Här finns en spänning mellan att å ena sidan stimulera elevers åsiktsyttrande samtidigt som eleverna ska påverkas att omfatta vissa värden. Centralt blir här de riktlinjer som läroplanen anger för lärarnas ansvar där läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna och tillsammans med eleverna diskutera konflikter som kan uppstå mellan dessa värden och rättigheter och faktiska händelser. Lärarna ska därtill öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar samt konsekvenserna av detta (Skolverket 2011: 12).

Sammanfattningsvis kan skolans demokratiska uppdrag utifrån läroplanens inledande kapitel kopplas till tre olika aspekter – *grundläggande demokratiska värderingar* (ex. jämställdhet och solidaritet), *medborgerliga förmågor* (ex. kritisk reflektion, kommunikation, konflikthantering och demokratiskt beslutsfattande) och *teoretiska kunskaper om politik och samhälle* (Skolverket 2011, Ekman & Pilo 2012), varav denna granskning fokuserar på förmågorna. Annorlunda uttryckt består skolans demokratiska uppdrag i att dels förmedla kunskaper om samhället och demokratin på system- och institutionsnivå, och dels färdigheter i att tillämpa ett demokratiskt förhållningssätt för att kunna delta i samhällslivet (Långström & Virta 2016: 35 och 57).

Skolans demokratiuppdrag är ett övergripande arbete som ska genomsyra hela skolans verksamhet och ingår i flera ämnen (Skolverket 2013: 5; Långström & Virta 35). Samtidigt har samhällskunskapsämnet i flera hänseenden en särställning när det gäller att förmedla och förankra dessa demokratiska kunskaper och färdigheter (Skolverket 2010: 44, Ekman & Pilo 2012: 59; Långström & Virta 2016: 23 och 35). Ämnesplanen anger att undervisningen i samhällskunskap i gymnasieskolan syftar till att ge eleverna möjlighet att utveckla kunskaper om makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna. Dessutom ska undervisningen bidra till att skapa förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet. Fokus ligger på såväl förmedling av teoretiska kunskaper om demokratiska förhållningssätt och mänskliga rättigheter som utveckling av förmågor kopplade till att analysera samhällsfrågor och uttrycka sina kunskaper och uppfattningar (Skolverket 2011: 143ff). Samhällskunskapsämnet utgör således en central del skolans i demokratiska uppdrag (Långström & Virta 2016: 23).

Mot denna bakgrund avgränsas granskningen av gymnasieskolans demokratiuppdrag mot just hur detta uppdrag förvaltas och gestaltas inom ämnet Samhällskunskap. För att möjliggöra jämförelser mellan yrkes- och högskoleförberedande program riktas granskningen specifikt mot den gymnasiegemensamma kursen Samhällskunskap 1a1/1b.

Referenser

- Ekman, Joakim & Pilo, Lina (2012) *Skolan, demokratin och de unga medborgarna*. Stockholm: Liber.
- Långström, Sture & Virta, Arja (2016) *Samhällskunskapsdidaktik. Utbildning i demokrati och samhällsvetenskapligt tänkande*, 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*.

Skolverket (2010) *Morgondagens medborgare*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskolan*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2012) *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013) *Förskolans och skolans värdegrund*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2013a) *Juridisk vägledning. Mer om ...Förskolechefen och rektorn*. Stockholm: Skolverket.